

Finansdepartementet
Ekonomiska avdelningen
Fördelningsanalysenheten
103 33 Stockholm

Stockholm 12 april 2021

Er referens: Fi2020/03418

Remissyttrande

Jämlikhetskommissionens betänkande En gemensam angelägenhet (SOU 2020:46)

Skattebetalarnas Förening har blivit ombedd att som remissinstans svara på Jämlikhetskommissionens betänkande *En gemensam angelägenhet* (SOU 2020:46). Kommissionens betänkande är en mycket omfattande produkt som omspannar nästan samtliga frågor i det politiska spektrumet, till och med några som idag ligger utanför politikens makt. Betänkandet erbjuder en gedigen genomgång på många sakområden men spretar betydligt, både i vilka frågor som berörs och vilka förslag som läggs fram. På många områden är de politiska förslagen motstridiga och av en så låg konkretionsgrad att det är svårt att ta ställning till merparten av dem. Trots ett gediget underlag och en bitvis djuplodande analys av många av problemen i Sverige idag, så är de politiska förslagen tydligt tesdrivna med svag eller ingen koppling till den egna analysen. Det färdiga betänkandet liknar mest ett nostalgiskt valprogram för Socialdemokraterna, där programinriktningen redan är given, oavsett fakta och analys. Med utgångspunkt i en beskrivning av en växande ojämlikhet presenteras förslag på en dokumenterat misslyckad politik, som Socialdemokraterna på goda grunder lämnade för decennier sedan. Jämlikhetskommissionens sammansättning, uppdrag och inte minst dess förslag väcker frågan om hur regeringen använder utredningsväsendet. Det är svårt att inte tolka utredningen snarare som en politisk beställningsprodukt än som ett professionellt framtaget underlag för beslut. Inget fel med sådana, men de borde finansieras av partierna själva istället för att belasta Regeringskansliets budget och anseende.

Bristen på konkretion i betänkandet tvingar oss som remissinstans att istället ta ställning till intentionen bakom förslagen i betänkandet. Den nostalgiska känsla som betänkandet ger uttryck för väcker dock en rad frågor om vilka konsekvenser betänkandets idéer skulle få om de genomfördes. Ett ekonomiskt mer slutet Sverige på 70- och 80-talen, där ojämlikheten var rekordlåg, målas upp som en drömvärld. Men med facit i hand vet vi bättre. 70- och 80-talen var i realiteten en tid av stagnation för Sverige. Vi halkade efter i den globala konkurrensen, tappade stundvis till och med i reellt välstånd, skattepolitiken tog sig absurda uttryck och ledde exempelvis till att företagare tvingades ur landet och fick barnboksförfattare att skriva debattartiklar istället för böcker. Den stora staten svällde, men var inte nödvändigtvis stark där den behövdes. De politiska prioriteringarna och besluten som fattades byggde upp till en omfattande kris och ett än större uppdämt reformbehov. Regeringar från både höger och vänster på den politiska skalan såg behoven av en reformpolitik som tog Sverige bort från den skadliga politik som kommissionen nu verkar vilja tillbaka till. Att denna historiska kunskap helt saknas i en så omfattande utredning är häpnadsväckande. Den politiska inriktning som utredningen föreslår vore en farlig väg för Sverige att vandra. Den skulle göra oss alla fattigare, och medföra stora kostnader för svenska skattebetalare.

Jämlikhetskommissionen konstaterar i betänkandet att standarden och lägstanivån för de fyra till fem lägsta inkomstdecilerna är viktigast för jämlikheten i Sverige. Likväl väljer man i sina slutsatser och förslag, tvärt emot sin egen analys, att fokusera på åtgärder som primärt skulle minska det ekonomiska utrymmet för dem med högre inkomster snarare än att stärka dem med låga. Detta dessutom med en överhängande risk för att det leder till mindre resurser till det offentliga och därmed mindre möjlighet till standardhöjningar för dem med lägst ekonomisk standard.

Jämlikhetskommissionen gör dock en i delar mycket grundlig analys av de problem Sverige står inför, men som inte ger avtryck i dess slutsatser. En låg produktivitetstillväxt och ett välstånd som halkar efter, en arbetslöshet som biter sig fast i vissa grupper, betydande problem med att få till stånd en fungerande integration av nyanlända, kommuners och regioners i många delar ohållbara uppdrag med stora skillnader över landet som resultat, de ständigt återkommande problemen med överanpassning av EU-rätten som skadar vår konkurrenskraft samt de sedan länge

Skattebetalarna:

oacceptabelt låga och kraftigt varierande skolresultaten över landet. Detta är alla angelägna politiska problem att ta sig an. De åtgärder som föreslås går dock inte att beskriva som lösningar. I viss mån är det förståeligt. Kommissionens påtagna omfång gör en hög detaljnivå omöjlig. Men det är också tydligt att politiska skygglappar i många avseenden kommit i vägen för en nykter analys.

Sverige har de senaste decennierna halkat efter i den globala konkurrensen och reformer för att stärka svensk tillväxt skulle behöva prioriteras. Arbetslösheten biter sig fast på höga nivåer, inte minst bland invandrare som har en markant högre arbetslöshet än infödda svenskar. Svensk produktivitetstillväxt är för låg. Detta är problem som ytterligare kommer förvärras efter corona-krisen. Förenklade regelverk, stärkt utbildning, bättre arbetsmarknadsmatchning och förbättrad integration med lägre trösklar in på arbetsmarknaden är nödvändiga för att säkerställa en stark utveckling för Sverige. Reformer som stärker viljan att investera i svenskt näringsliv, underlättar för människor utanför arbetsmarknaden att få arbete och stärker kvaliteten i svensk skola är avgörande.

Ojämligheten har ökat i Sverige det senaste halvsekle, men från oerhört låga nivåer. Sverige är även idag ett av världens mest jämlika länder. Ser vi till det senaste decenniet så konstateras det i *Regeringens fördelningspolitiska redogörelse* att andelen med låg ekonomisk standard i både absoluta och relativa tal legat mer eller mindre still på internationellt låga nivåer sedan 2011. Inkomstutvecklingen har också, med undantag för de högsta inkomsterna, varit jämn under samma period. Det väcker frågor om en så radikal politik som kommissionen föreslår är önskvärd, eller ens lämplig? Den ojämlikhet vi idag ser i Sverige går tydligast mellan de som arbetar och de som står vid sidan av arbetsmarknaden. Enda sättet att motverka den klyftan är att se till att fler människor får gå från bidrag till arbete. Att det tar lång tid att komma in på arbetsmarknaden avspeglas i att personerna i nedersta inkomstdecilen fastnar i bidrag istället för att påbörja en klättring. Det medför att skillnaden i sysselsättningsgrad bland inrikes och utrikes födda är mycket stor. I Sverige tar det cirka nio år innan hälften av dem som flyktinginvandrat har kommit i arbete. Att nå självförsörjning tar ännu längre tid. Arbetslösheten för utomeuropeiskt födda är över 50 procent. Detta är ett enormt politiskt misslyckande. Politiska insatser och åtgärder bör därför fokuseras på hur fler kan få möjligheten till en egen förvärvsinkomst. Förslagen från Jämlikhetskommissionen är dock skrala på denna, den enskilt viktigaste, fråga för framtida jämlikhet i Sverige. Det närmaste man kommer är en krånglig konstruktion av sänkta sociala avgifter för individer som står långt från arbetsmarknaden. Istället fokuserar man primärt på höjda ersättningar och bidrag. Det är som att försöka bota anemi med åderlätning.

Jämlikhetskommissionen verkar i sitt betänkande landa i slutsatsen att ett större statligt ansvar på bekostnad av kommuner, regioner, företag och privatpersoner är en universallösning på i stort sett alla problem som Sverige har. Det är ett dogmatiskt synsätt. Oacceptabla skillnader mellan kommuner och regioner beträffandes exempelvis socialbidrag och skolresultat måste hanteras, men statliga servicekontor i alla kommuner kommer inte vara lösningen. Till att börja med borde kommuner och regioner införa transparenta och jämförbara ekonomi- och kvalitetsredovisningssystem, så att det går att få ett underlag för jämförelser mellan kommuner. Det skulle göra betydande skillnad både för nulägesanalys och för att möjliggöra benchmarking. Därutöver måste ansvarsfördelningen mellan stat och kommuner förtydligas, och ansvaret måste också kopplas till adekvata ekonomiska resurser. Att kommuner och regioner i allt större utsträckning ska leva på riktade statsbidrag är inte en hållbar lösning för alla som vill se ansvarstagande kommunal politik. När det gäller maktförskjutningen från företag och individer till staten finns det en större anledning att avfärda Jämlikhetskommissionens förslag. Med en bredd av förslag med allt från obligatorisk förskola till fettskatt väcks onekligen frågan om var politikens gränser går. En viktig gränsdragning som kommissionen inte verkar intresserad av.

Att inte bara fördela, utan även skapa, välstånd

Sverige är redan idag ett av världens mest jämlika länder. Det är något som Jämlikhetskommissionen borde ta fasta på. Att hålla en hög nivå av jämlikhet och samtidigt stärka vår konkurrenskraft och produktivitet betyder att vi skulle kunna skapa resurser för att finansiera våra gemensamma åtaganden såväl i dag som i morgon. Genom en högre tillväxt kan det välstånd som politiken så gärna vill fördela skapas. Med utebliven tillväxt blir det istället till att fördela de smulor som finns kvar. Ett fortsatt stort offentligt välfärdsåtagande förutsätter därför en politik för tillväxt. Jämlikhetskommissionens betänkande föreslår istället åtgärder som uppenbart riskerar att skada tillväxten och därmed göra oss alla fattigare. Välstånd behöver skapas innan det kan fördelas. Detta är särskilt viktigt mot bakgrund av den demografiska utveckling Sverige står inför, där allt färre ska försörja allt fler. En politik som tar sin utgångspunkt i ständigt höjda bidrag och ersättningar kommer leda till en ohållbar situation för Sveriges skattebetalare. Därför behöver åtgärder för ökad produktivitet och lägre arbetslöshet prioriteras.

Skattebetalarna:

Jämlikhetskommissionen lägger stort fokus på hur ersättningsnivåerna i transfereringssystemen har utvecklats i Sverige sedan 1980. Deras förslag är att mer eller mindre alla bidrag och ersättningar ska höjas. Dessutom föreslås att ersättningsnivåer ska låsas mot lönenivåer, men utan att ta hänsyn till varken andra välfärdsinsatser eller drivkrafter till arbete. För att fler ska arbeta måste det löna sig bättre att arbeta än att leva på ersättningar och bidrag. Ett respektavstånd däremellan är nödvändigt. Sveriges höga ersättningar i kombination med våra höga skatter på arbete gör skillnaderna däremellan små. Kraftigt höjda bidrag och ersättningar kommer snabbt att äta upp det lilla respektavstånd som idag finns. Ska ersättningar och bidrag höjas måste det kombineras med sänkta skatter på arbete. Något som i sin tur gör det svårt att finansiera de höjda ersättningarna. Därtill måste det poängteras att det stora välfärdsåtagande som den svenska staten tagit på sig har en kraftigt omfördelningseffekt som påverkar den ekonomiska ojämlikheten. Med hänsyn taget till välfärdstjänster som levereras utan hänsyn till inkomst blir den ekonomiska ojämlikheten i det redan jämlika Sverige ännu mindre. Enligt *Långtidsutredningen 2019* minskar Sveriges redan låga ginikoefficient med 20 procent när man tar hänsyn till omfördelning genom välfärdstjänster. När nivåer på skatter och ersättningsnivåer och bidrag diskuteras är det något måste tas i beaktande. En stor del av omfördelningen som sker i Sverige sker genom det stora välfärdsåtagandet och går inte att utesluta ur ekvationen. Den mycket höga lägstanivån det innebär för alla svenskar borde utgöra grunden för diskussionen. Detta konstaterar också Jämlikhetskommissionen i sitt betänkande, men insikten saknas sedan i stor utsträckning bland de förslag som kommissionen lägger fram.

Skatter påverkar och bör därför tas på allvar

Skatter och dess nivåer är en av de viktigaste maktfrågorna i en demokrati. Skatter reglerar den ekonomiska makten mellan staten och dess medborgare. Att få behålla så stor del av det värde man skapat, tjänat eller sparat ihop är också en rättvisefråga. Skatter och inkomster till staten behövs för att finansiera våra gemensamma åtaganden, men ska inte vara högre än vad som är nödvändigt för just det uppdraget. Att i stor utsträckning vilja använda skatter för strikt omfördelning, som kanske till och med gör oss fattigare på totalen, är inte rimligt. Det är inte så resurser skapas för det gemensamma, och det är inte heller så ett rättvist samhälle som uppmuntrar strävsamhet formas. Jämlikhetskommissionen tar inte hänsyn till denna balans. Istället verkar man vara av inställningen att resurserna i ett samhälle först och främst är statens, och i andra hand medborgarnas.

Kommissionen föreslår i sitt betänkande en rad olika skattehöjningar och införande av nya skatter, i allt från höjda skatter på sparande till en ny skatt på ohälsosam mat. Bidrar "rika" med för lite i skatt? Det är en värderingsfråga, men fakta är att tiondelen med de högsta inkomsterna finansierar mer än en tredjedel av den offentliga sektorn och de 20 procenten med högst inkomst står för nästan hälften av alla skattebetalningar. Sverige har redan idag det fjärde högsta skattetrycket i OECD, 28 procent över genomsnittet. Det är fantasifullt att tänka sig att ännu högre skatter skulle stärka Sveriges konkurrenskraft. Tvärtom så behöver det bli mer lönsamt att arbeta och starta och driva företag. Bara så kan vi fortsätta finansiera det gemensamma åtagandet. Många av förslagen i betänkandet saknar tillräcklig konsekvensanalys, och är så vagt formulerade att det är svårt att bemöta dem i detalj. Vissa av förslagen i betänkandet måste dock bemötas i princip.

Jämlikhetskommissionens betänkande innehåller bland annat förslag om en höjd fastighetsskatt för småhus, och en liknande skatt för bostadsrätter, med en löpande beskattning för bostädernas värdeutveckling istället för realisationsbeskattning. Den fastighetsskatt som avskaffades 2008 var Sveriges mest hatade skatt, och det på goda grunder. En återinförd fastighetsskatt skulle bryta med principen om skatt efter bärkraft, och slå hårt mot många hushåll. Korrelationen mellan att äga ett hus som stigit i värde till följd av grannars försäljningspriser och att ha ekonomisk kapacitet att betala en hög fastighetsskatt är inte tillräckligt stark för att skatten ska kunna anses vara tillräckligt fördelningspolitisk träffsäker. Sparande i den egna bostaden är dessutom mer jämnt fördelat än övrigt kapital i samhället. En återinförd fastighetsskatt skulle ur ett kapitalinkomstperspektiv alltså slå hårdast mot de som har ett begränsat sparande knutet till sitt boende. Därmed skulle en fastighetsskatt riskera att försämra jämlikheten snarare än att drabba dem med stora återkommande kapitalinkomster, vilket kommissionen vill ge sken av. Inte heller ur ett bostadspolitiskt perspektiv är skatten motiverad. Sverige lider idag svårt av en överreglerad hyresmarknad och bostadsbrist som gör det svårt och dyrt att flytta till attraktiva arbetsmarknadsregioner där arbete finns. En höjd fastighetsbeskattning skulle göra det ännu dyrare och därmed svårare att flytta till studier och arbete. Jämlikhetskommissionen föreslår förvisso att det bör bli enklare att hyra ut bostäder i befintligt bostadsbestånd, vilket är en välkommen åtgärd för att underlätta tillgång till fler bostäder snabbt. Samtidigt tar kommissionen inget grepp alls om roten till bostadsproblemen i Sverige – en sönderreglerad hyresmarknad och kraftigt fördyrande plan- och byggregleringar.

Skattebetalarna:

Kommissionen föreslår vidare en återinförd arvs- och gåvoskatt samt utredd förmögenhetsskatt. Avskaffandet av arvs- och gåvoskatterna 2004 samt förmögenhetsskatten 2007 har bidragit till statistiskt ökade klyftor eftersom kapital i större utsträckning stannar i Sverige. Under 70- och 80-talen flydde entreprenörer, kulturskapare och idrottsmän Sverige och kapital strömmade ut för att investeras utomlands. Samtidigt tvingades många familjeföretag att säljas eller avvecklas då skatterna i många fall omöjliggjorde generationsväxlingar. Därför avskaffades dessa skatter, arvs- och gåvoskatten till och med av en enhällig riksdag. Följden blev att framgångsrika företagare och kapital kom tillbaka och att dessa därmed beskattas här. Att återinföra dessa skatter skulle skada svensk ekonomi och göra oss alla fattigare. Att några i den yttersta toppen blir rikare, istället för att flytta utomlands, måste ses som positivt, särskilt som det gynnar tillväxten och ökar skatteintäkterna.

Kommissionen föreslår även en enhetlig och höjd kapitalbeskattning, ytterligare tuffare begränsningar för de så kallade 3:12-reglerna och understödjer myten om att Sverige skulle ha en markant lägre bolags- och kapitalskatt än jämförbara länder. Svensk kapitalbeskattning är jämförbar med många andra liknande länder. Men om man räknar med bolagsbeskattning och kapitalbeskattning så är Sverige ett av de hårdare beskattade länderna för bolagsvinster och utdelning. Kommissionen menar dock på att ojämlikheten i kapitalinkomster växer på ett oroväckande sätt. Det är här viktigt att framhålla att alla inkomstgrupper i Sverige har fått en ökad ekonomisk standard de senaste decennierna. Fyra av tio personer som tillhör den översta procenten, vilkas inkomster ökat mest, gör, enligt regeringens *Fördelningspolitiska redogörelse 2018*, ett tillfälligt gästspel där tack vare mycket höga inkomster ett enskilt år. I denna grupp är personer över 65 år, som sålt sin bostad och realiserar en värdeökning som byggts upp under decennier med både stigande fastighetspriser och inflation, kraftigt överrepresenterade. De flesta blir inte rikare eftersom de i regel måste köpa en ny bostad. Endast en tredjedel av den översta procenten i inkomstoppen är varaktiga toppinkomsttagare. De senaste åren har ungefär två tredjedelar av topprocentens kapitalvinster kommit från fastighetsrelaterade transaktioner och bara en tredjedel från avyttringar av finansiella instrument. Mot bakgrund av detta framstår förslaget om höjda kapitalskatter som apart. Enhetligare kapitalskatter, och enhetligare skattenivåer överlag, är i teorin önskvärt och välkommet. Enhetliga skattenivåer gör det enkelt för den enskilde, som kan fokusera på att bedriva sin verksamhet eller arbeta istället för att fundera på hur inkomster ska fördelas för att minimera beskattning. Samtidigt måste hänsyn tas till verkligheten. Statens stora välfärdspolitiska åtaganden kräver så pass höga skatter att det riskerar skada samhällsekonomin. Att då ha mer generösa skatteregler på verksamhet som bör uppmuntras, så som exempelvis att arbeta istället för att söka bidrag, genom lägre skatt på låga inkomster, eller driva företag, är dessvärre nödvändigt. En analys av hur flit, ansträngning och risktagande, som Sverige behöver, ska uppmuntras saknas helt i kommissionens betänkande, en avvägning vi menar på måste till. Inte minst i ett högskatteland.

Kommissionen föreslår även att ROT-avdraget avskaffas. Skattebetalarnas Förening vill avråda från en sådan förändring. Även om avdrag i skattesystemet bör hållas till ett minimum till förmån för ett enkelt och enhetligt skattesystem så måste det finnas utrymme för undantag som minimerar orimliga skattekilor i ett högskatteland som Sverige. Att som privatperson köpa tjänster som exempelvis ingår i ROT skapar en enorm skattekil i Sverige, med följd att det blir mer lönsamt för människor att ta ledigt från sitt arbete för att exempelvis måla om ett hus eller renovera hemma istället för att anlita professionell hjälp. På så sätt leder det till stora samhällsförluster när dyra utbildningsinvesteringar i exempelvis läkare, specialistsjuksköterskor, programmerare eller civilingenjörer inte nyttjas maximalt.

Kommissionen föreslår även att vissa skatter bör bindas till konsumentprisindex för att därmed automatiskt räknas upp snabbare än prisutvecklingen på den underliggande varan. Denna typ av överindexeringar som innebär automatiska skattehöjningar är något som Skattebetalarnas Förening motsätter sig. Skattehöjningar, likväl som skattesänkningar, är något som bör debatteras och beslutas i politiska församlingar där allmänheten får en möjlighet att se och väga sina politiska företrädares politiska argument. Automatiska skatteförändringar sätter grundläggande demokratiska principer ur spel.

Avslutningsvis

Jämlikhetskommissionen har gjort en gedigen arbetsinsats med sin grundläggande analys. Tyvärr ger det inte avtryck i slutsatserna. På en lång rad områden är de politiska förslagen spretiga, delvis motstridiga och av en så låg konkretionsgrad att det är svårt att ta ställning till en merpart av dem. Trots ett gediget underlag och en bitvis grundläggande analys av många av problemen i Sverige idag är förslagen tydligt tesdrivna utan koppling till den egna analysen. Skattebetalarnas Förening kommer därför att återkomma om kommissionens förslag i framtida betänkanden, promemorior eller propositioner där konkretionsgraden är högre och konsekvenserna av förslagen går att bedöma, både som delar och i sin helhet.

Skattebetalarna:

Lösningen för minskad ojämlikhet handlar om reformer som stärker Sveriges konkurrenskraft och tillväxtmöjligheter, som ger fler investeringar och skapar fler företag och jobb. Där spelar rättvisa och effektivt utformade skatter på konkurrenskraftiga nivåer en central roll. En viktig nyckel till ökad jämlikhet är också en kraftfull integrationspolitik som kortar tiden till arbete och en skola med hög kvalitet och hög lägstnivå för alla.

Då krävs att det offentliga prioriterar det verkligt gemensamma. Dels för att skapa utrymme för sänkta skatter, men också för att statens och kommunernas kärnuppgifter ska kunna lösas. Verklig jämlikhet är att skapa så lika förutsättningar som möjligt. Därför är det oacceptabelt att vi trots ett av världens högsta skattetryck ser brister, framförallt i skolan och i brottsbekämpningen, som bär en tydlig social prägel. Det är Sveriges stora ojämlikhetsproblem.

Skattebetalarnas Förening

Christian Ekström
Vd

Erik Bengtzboe
chefekonom